

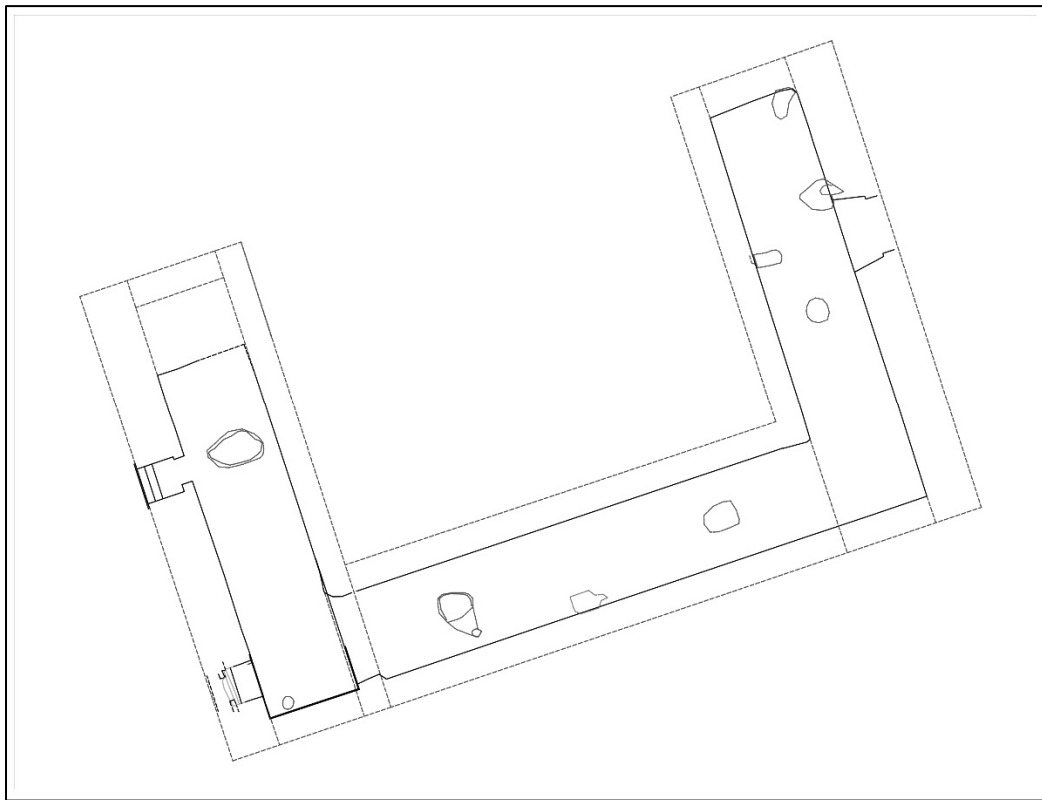
LOCALITZADES LES RESTES QUE CERTIFIQUEN L'ORIGEN DE CASTELLÓ D'EMPÚRIES EN ÈPOCA ROMANA REPUBLICANA

Els treballs arqueològics realitzats a les galeries soterrànies, dites els túnels, de l'església del convent de Sant Agustí, han posat de manifest l'existència d'una important construcció que s'ha datat entre principi del segle II i la primera meitat de l'I aC. Les excavacions s'inclouen en el projecte de recerca "La *villa Castilione* i la *domus Sanctae Mariae Virgini Christi* en el *territorio o pagus Petralatense*. La població altmedieval a l'entorn de l'estany de Castelló", dirigit des de l'Institut d'Estudis Empordanesos i que abasta els anys 2022-2025. Aquest projecte compta amb el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i, en aquesta campanya, també amb el finançament de l'Ajuntament de Castelló d'Empúries.

La construcció es troba en perfecte estat de conservació i ha estat en ús fins pràcticament avui dia. Es tracta de tres galeries soterrades, disposades en forma d'U, connectades entre si, que tenen un recorregut interior total d'uns 40 m, per una amplada d'uns 3 m i una alçada d'uns 4,5 m. Estan construïdes amb uns sòlids murs de parament regular, de pedra granítica, i de 1,50 m d'amplada els exteriors i 0,90 m els interiors, i cobertes amb volta de mig punt. Les parets, la base i el sostre conserven restes d'un revestiment de morter hidràulic, conegut amb el nom d'*opus Signinum*, que tenia la funció d'impermeabilitzar les parets. Aquest detall ha portat a considerar que es tractaria d'unes grans cisternes, la capacitat de les quals, si les omplíssim fins als 3 m d'alçada, seria de més de 400.000 litres d'aigua. És possible que en origen haguessin estat del tot estanques o bé connectades amb petites portes, i sembla que rebien l'aigua i la ventilació des dels forats que encara avui veiem a la part alta de la volta.

La cronologia de la construcció s'ha obtingut a partir d'una mostra de carbó recuperada en la capa de preparació del morter del revestiment, que ha estat datat, mitjançant una anàlisi radiocarbònica, entre els anys 198-42 aC. Aquestes dates ens situen en època romana republicana, període que fins ara no havia estat documentat a Castelló, tot i la troballa d'alguns fragments ceràmics presents en nivells medievals, que ja apuntaven

aquesta possibilitat. Pels arqueòlegs la sorpresa ha estat la magnitud i l'entitat de les descobertes.

Planta de detall de les galeries

Històricament aquesta construcció s'ha de situar en el moment d'expansió del domini romà a la península Ibèrica, quan l'actual territori català s'incorpora a la província romana de la Hispània Citerior. El context és clarament de conquesta territorial i de submissió de la població indígena, que s'hi va revoltar en contra. En aquesta zona del nord-est es produeix la destrucció de la ciutat de *Rhode* (Roses) i el desembarcament a *Emporion*, per part de les tropes de Marc Porci Cató, l'any 195 aC. A aquests fets els succeeix l'anomenada batalla d'*Emporion*, acció destinada a sufocar els indígenes revoltats. La situació va comportar una important presència militar en el territori, que va donar lloc a la construcció de fortificacions (*castella* i *turres*), llocs de residència d'oficials i de gestió, així com establiments de tipus logístic.

És un període poc conegut a la zona, al marge de les restes emporitanes i de la troballa d'una petita fortificació i d'un camp de sitges a Peralada, que s'ha datat entre els anys

150 i 50 aC. En aquest context militar, considerem que les cisternes de Castelló responen a la necessitat de proveïment d'aigua d'una població o grup humà important. No descartem que pugui tractar-se d'un d'aquests *castella* que tindria un caràcter marcadament logístic. Hem de pensar que el lloc tenia una important posició estratègica a mig camí entre Roses i Empúries, prop del mar i de Peralada, situat en un territori ric en cereals i fauna de l'Estany.

Al respecte de la identificació amb un *castella*, sembla molt significatiu el topònim de Castelló, que algú a associat al nom romà de *Castulon*, en base a unes inscripcions avui desaparegudes. En època altmedieval va seguir com a *villa Castilione*, *Kastilione*, *Castellon*, *Castellone*, *Castelon*, *Castilion*, *Castilio*, *Casteylones* o *Casteion*, que bé podria derivar de l'existència de l'antiga fortificació. Aquest nom també suggereix una possible relació amb el topònim de *Castro Tolon*, entesa com una fortificació amb territori o districte assignat, tot i que alguns historiadors l'han relacionat amb el lloc de Peralada i el seu territori o comtat posterior.

Hi ha suficients indicis per a considerar que la construcció no seria aïllada sinó que estaria al centre d'un espai amb traces d'haver estat urbanitzat, organitzat i ordenat a partir d'un encreuament d'eixos en sentit N/S i E/W. D'aquest encara avui en queden testimonis en la topografia urbana. Significativament el recinte rebia el nom de Mercadal, ben documentat en època medieval. Aquest detall ha portat a comparar les galeries subterrànies amb el cas dels antics criptopòrtics de la ciutat romana de Girona, que varen funcionar com a cellers d'un petit mercat al segle XI, emplaçat davant les escales de la Seu, i que s'anomenava *Mercatello* (Mercadell) o *Forello*, com a testimoni de l'àrea foral romana.

Les excavacions, ara per ara limitades a l'espai d'una cala, han demostrat que el lloc va estar en funcionament fins al segle XX, com a refugi de la Guerra i per al conreu de xampinyons. A part d'unes reformes antigues, encara per acabar de determinar, s'han detectat indicis d'altres dins el segle XIII i també de la primera meitat del segle XVIII, quan es va construir el convent d'agustins al damunt. No podem descartar que també

haguessin estat en ús mentre funcionava prop seu el castell comtal, datat entre el segle XI i el primer terç del segle XIV.

La troballa ha estat molt celebrada pels arqueòlegs que dirigeixen el projecte, Anna Maria Puig, Bibiana Agustí i Joan Frigola, que esperen poder continuar els treballs en el lloc, que des d'avui hem de considerar una peça clau del patrimoni històric de la vila de Castelló. Un cop del tot excavat, es podria incorporar als itineraris de visita amb una mínima museïtzació, atès que les galeries estan extremadament ben conservades.